

SARUSI MIHÁLY

Sajtóból kifolyólag (Pomeriumig, meg vissza)*

Mert hogy módszeresen írni újdondásként tanultam meg.

Először költemények szaladtak ki – valóban (belőled ösztönösen kikívánkozó) önkifejezés gyanánt – tollam-cerkám alól, majd egy-egy jegyzetszerűség, elbeszélés-gyanús próbálkozás, sőt, kisregénykísérlet következett. Hogy a főiskolai faliújságra, majd diáklapba már (kétségtelenül egyre inkább egyéni hangú) cikkekkel kerülj.

Az újságcikk már nem önkifejezés. Az elbeszélés (és társai) sem. A való fölmutatása – úgy, ahogy látod. Amilyennek. Ahogyan (nagy ritkán) csak te tudod?

Azzal már átcúsúszol... a kitaláció világába.

MINISZTERT BUKTATSZ

Ez is megesett... újságírással. Hírügynökként. Hírügynöki jelentésséddel. Híreddel. Amelynek az első mondata beteszi a kaput.

Azoknak, akiknek jár. Kijár. Be.

Bokros, a lelkem.

Ez lehetett hírlapírásunk csúcsteljesítménye? (Hangrögzítő nélkül, mégis nagyon pontosan, igen bátran.) (...felelőtlenül? Mert emiatt kirúghattak volna.)

Líd. Azt mondják, líddel kezdjük! Kezdtem. Ők hajsoltak bele. Hogy ne köszönjék meg.

Nem a német dal (nóta, ének) jelentésű lied. Nem. Tán ánglus? ...-amerikai.

Az angol lid mit nem jelent: földél...

Kezdő mondat, első mondat. A lényeg előrevetítése! Nem a történetek időrendjében írom le, mikor mi hangzott el (mi mikor történt), valahol elrejtve a legfontosabbal, hanem élre teszem! Kihagyozom vele... a híradást (hírt, tudósítást). (Ertől lesz az egésznek a teteje, tehát – akár – a földője?)

Adunk neki. Nektek.

Kaptak a képükre! Nekem sem kellett több.

Tárgyszerűen, csak ami elhangzott (mi esett meg).

Megőrijtettem őket.

A vége az lett, hogy utóbb kezdtek (volna) kicsikét visszafogni.

* Részlet a szerző KÖNYVEK HAVA című (az 1997-es SZÖKŐÉLET-fejezetet kiteljesítő), készülő kötetéből.

Alexa vezérigazgató rá húsz évre mondta: volt miért magyarázkodnom miattad... menteni, ha támadtak.

Mert, ráadásul, miközben írtam a tárgyilagos MTI-tudósításokat, a pestbudai nemzeti sajtóban és irodalmi lapokban rendre ott voltak az egyértelműen állást foglaltó dolgaik. Szabad-é ezt, avagy mégsem. Mit sértek, mit nem.

Ajaj.

Sándor et., Bokros(csomag)-bukta Sándor et. (l. Szökőélet 62-63!).

Akkorát bukott akkor Bokros úr a szocialista szakszervezeti vezér őt támadó vihar-sarki kijelentéseit a híradás élére helyező tudósításnak köszönhetően, hogy máig nem köszöni meg. (Sem ő, sem senki.) (Mintha azért tetted volna...)

Hála legyen Istennek.

Szívhatták a fogukat e „csabai líd” miatt a Naphegyen, Bokros miniszter röpült. (Ha nem is Ikarosz mód, ám kétségtelen, némi útnak indítás nyomán önszárnra kapva.)

Nem tudom, hogy hírügyenökségi tudósítás buktatott-e minisztert; mindenesetre bravúros sajtótájékoztatási híradásomért fia elismerésre nem futotta az arra illetékesektől.

– Miért, a kedves nemzeti oldal megköszönte neked valaha is, hogy híreid tengerével, jegyzeteid tömegével, több kötetre való elbeszéléssé szolgáltad a szabad Magyarországot?

Ja, ja, nagyon ja.

Se jobb, se bal, magyar! – fújod azóta is. Amennyire lehet, szabadon.

Hogyne, ez nem kell. (Hál' Istennek!)

Előtte a vésztő-mágori nemzeti emlékhely népi írók szoborkertbeli avatása, Pozsgaival. Az sem volt akármilyen! Keserű úr kérte a Nemzettől... Koronczay rendelte a Naphegyről... A telexszalag géptáviró-lyukszalagot eleresztettem mindkét helyre... Másnap a Nemzetben faltól falig a tudósításom, miközben az MTI pár sort mert kiadni róla. Emil szerkesztőm: ezért, Miska, kirúghatnak...

Miközben ő kurtította meg – nyilván parancsra – a híradásomat.

Bezzegh.

(L. ezt is a Szökőéletben, 54-55.) (Hogy mi minden nincs abban?!)

„Taknyos orrú fideszesek...” – írta az ügynök a tudósításában a csabai ifiházból a Pofosz-elnök előadásáról. Mert hogy a szónok ezzel tisztelte meg a fiúkat. Az időben, amikor az ifjúdemokraták még a szadesz ifjúsági tagozata mert lenni.

Azt igyekeztek belénk verni, hogy ne a végén csattanjon az ostor, ne a tényleges gyűlési-rendezvényi-előadási-gyárlégségi időrendet használjuk, éljünk a lídben a leglényeg kiugrasztásával, élre emelésével, valójában a sokkolással... Meg is tettem. Többen belebuktak.

Fájt a fejük, fájt.

Akinek nem inge. (Feje...)
Persze nem ezzel kezdtem.

Mert nem így kezdődött! Békéscsabán lefogták a kezem, Veszprémben egy kicsit lazítottak a kézlelkötésen (micsoda élmény volt ez, kérem!), hogy aztán Székesfehérvárt eléggé szabadjára engedjenek. Az Új Magyarországon néha hírlapíróként is megmutatkozhattam, hogy aztán a legszabadabb újságíró a Magyar Hírlapnál lehetek, már a III. ezredben (míg Dippold mester volt a főszerkesztő-helyettes).

TUDÓSÍTVÁN

...ha nem is a toronyból.

E műfajban Csoóri volt az egyik példaképem. Aztán még – mások mellett – Farkas Árpád (és szentgyörgyi csapata). (Legalábbis... úgy vettem, ők engem igazolnak!)

A Tudósítás a toronyból című művét 1963-ban jelentette meg Csoóri Sándor. Amikor még nem is voltam újságíró! Farkas Árpád viszont akkoriban (majdnem egy évtizeddel később) kezdett a Megyei Tükörben – társaival együtt – hírt adni a székely életéről, amikor mi magunk Csabán, majd Veszprémben láttunk volna neki... majdnem ugyanannak: tiszántúli, bakonyi-balatoni világunkról tudósítani. Persze, a magunk – s nem a bikkfa – nyelvén.

Hírek, tudósítások, jegyzetek ezrein gyakorolhattam. Alakíthattam ki – akaratlan! – azt a hangot, amely rám (hírlapi, majd írói) hangomra jellemző.

Riport? Irodalmi riport? Szociográfia?

– Tudósítani a hírlapíró szokott!

Pedig ez, biza, tudósítás, legfőleg nem egy napra szóló újsággal szolgál, mint a napisajtóban megjelenő úgynevezett riportázs avagy „tudósítás”.

Tudósításaim legjava külön könyvben elég későn mutatkozhatott, mert ahogy megszülettek, rögvést beszeszteroltam (beszerkesztettem) valamennyit valamely épp készülő elbeszélői művembe: A csabai Szajján, a Hanyattúzás, a Vagabundkorzó című könyvembe, vagy épp regénybe (mint a Kazalba elég sok mindent), kisregénybe (például az 1965-ben katonaszökevényként az országot átszelő nagy – szabad, de végül a tömlőcig tartó – futás közben írt lázas elbeszélő költeményem a vlach megszállás és vörös önkényuralom ellen fegyvert ragadó, hozzám hasonlóan végsőkig elkeseredett székely szegénylegényekről írott kisregébe keveredett). S írom tovább.

Mondom, ha lehet!

Corvinkai utcarajzom (amelyből vagy lesz valami, vagy sem), iratosi falurajzom (melyben helyszíni tudósítás is kerül), s ami még csak most bontakozik (mi minden...).

Ki nem küldött tudósítóként itt bent, a gyeplőn. Sőt, azon túl.

BALATONI FIÚK

Könyvvé elsőként – elég későn – az almádi gimnazisták akasztófával végződő 1950-es évekbeli kommunistaellenes szervezkedéséről szóló történet megírása érett. *A Balatoni fiúk* című Püski-kötet – az azt teljes mellszélességgel föl vállaló Sándor bácsinak és a balatoniaknak köszönhetően – 2003-ban jelent meg (hogy 2008-ban film is készüljön belőle).

Püski Sándor annyira örült a kéziratomnak, hogy azt mondta: ha nem kap rá támogatást, akkor is kiadja... A kis könyv nagy érdeklődést kelt – mindamelllett az almádi bemutatón a majdnem száz érdeklődőből tán ketten vettek a pár száz forintért árult kötetből.

– Kötelező olvasmány a Balatonnál – így a társadalomtudós Oláh Miklós.

A riportkönyv megjelentetéséhez szükséges összeget az egyik szereplő, vitéz Tolner Pista bátyám kalapozta össze.

Nyugodjon – ő, s minden társa – békében.

ÖREG-HEGYEN INNEN, ÖREG-HEGYEN TÚL

Aztán könyvvé még a Balaton-rajzom érett. *Öreg-hegyen innen, Öreg-hegyen túl* – *Balatoni jelenetek* címmel az I. kötetét adta közre a Felsőmagyarország Kiadó 2017-ben, a másik felének a megjelentetésére már nem futotta az alapítványi támogatásból. Ebben igazi újdonság az Almádihoz kötődő írókat, költőket, irodalomtörténészeket bemutató sorozatunk, amelyből például kiderül, hogy a Veszprémből ide gyalogszerrel közlekedő Eötvös Károlyt a saját szőlőskerti lakon túl az egész életre szóló szerelem születése köti. Tamási Áron itteni nyaralóban képzelte el öreg napjait, hogy a Kende Klárából lett Claire Kenneth élete legszebb pillanatának azt érezte, amikor Almádi-fürdő szépségkirálynőjévé választották. Mécs László a börtön után '57-ben itt lelt menedéket, Balogh Elemér, a Csíksomlyói passió című, a Nemzeti Színházban jó fél-ézerszer játszott darab és nagyszerű '56-os regény szerzője az itteni Öreghegyen tölti fél életét a szőlőjében...

A pesti könyvbemutatón némi sikert arat. Majd a Vörösmarty téren, Püskiék könyvheti sátra előtt is valamelyes érdeklődést kelt. (Nem akkorát, mint a szomszédban sorba állók tucatjait fogadó félpornóíró hölgy /és míve/.)

Alig száz példányban lát napvilágot. Almádiban vinnék – ha nem is mint a cukrot –, de amikor nem látni a könyvesboltokban?

Ahhoz sok minden hiányzik. (Híradás róla napisajtóban, rádióban-televízióban, irodalmi lapokban...) (Kinek van arra pénze?) (A kis kiadóknak aligha.) (A nagyok, az üzleti kiadók pedig mással vannak elfoglalva. A haszonnal-hasznocskával, extra-profitál.) (...Már ha a könyvből ma erre is telik!)

Czuczor Sándor ny. gimnáziumigazgató, európai (meghatalmazott és helybéli) nagykövet írja 2017. Szent Iván havában:

„Nemzetes Nagy Jó Uram!

Sőt Miska!

Régen esett meg már velem olyasmi, hogy valamit együttömben végigolvassak. Most viszont megesett. Délután megkaptam kopertába kényszerített alkotásod Anától és este 8 előtt elmondtam a gyerekeimnek, hogy ez már döfi. Érdemes volt föl-bontani! Hátha még mindent leírt volna a barátom, amit tud...

Attól tartok, hogy hosszabban is írok róla, mert a szépújságírókat mög köll böcsülni. Előbb-utóbb vörösborral is – teli Miska-kancsó über alles -, de addig is baráti nagyraböcsülés.

Köszönettel: Sándor”

Még ez is hírlapírás, de már a Csoóri által emlegetett szépújságírás jegyében. Amit a karcolataim ütnek meg a leginkább – lassanként átcsúszva az elbeszélés végtelen mezejére.

A II. kötet épp most nyert támogatást.

KARCOLATBA KAPVA

...az mái labancokrul

Az Ez A Hét című pesti hetilap közölte *Kurta Miska levelei Zaránd vármegyéből AZ MÁI LABANCOKRÚL* címmel a horni kor kutyaütőiről készített sorozatot 1996-tól első bukásukig, 1998-ig, hogy 2007-ben, visszajöttüket követően immár nem álnéven, Kaposvárt lásson csinos kötetben napvilágot.

Álnéven, ha. Nem, Csernák szerint vállalni kell, neveddel.

Lett belőle, ami.

Csoóri: ezt most nem lehet értékelni. Eljön majd az ideje.

Ennek, mindennek.

(Úgy kezdődik: „Soros, szoros”...)

Nem izgulunk, mert tudjuk jól.

Ha egyszer a kupán vágást (már megint) megúsztuk – eddig.

Pedig megkaptad, csak nem vetted észre.

Hogyne éreztem volna. A kiszorítottságban. Mert hogy labancék (loboncos gúnyájukat kacagányra váltva) osztják ma is – nem kis részben – a lapot.

Míg valaki újra meg nem alapítja – Csaba királyfi útján jöve – az Új Székely Se-reget. Hogy akkor most: Huj, huj, hajrá!

Igencsak nyomoztak kisdéd munkánk elkövetője után! A lap vidéki nyomdájában is szaglászta a nyilván állambiztonsági kockázatnak vélt szerző kiléte felől. (Mi, ha

nem állambiztonsági kockázat, ha ilyen nyíltan ócsárolja valaki az ÁllamFőt /az SzDSz-ből/?! Csabán meg az egyik hírlapkörnyéki szellemi fogdmeg-gyanús egyéntette, fejszóvalva, sandán somolyogva a csodálkozót:

– Te meg újabban zaránci vagy?!

Mert addig azzal bosszantottam a jó békésvármegeieket, hogy csanádinak neveztem ki magam. Mire föl.

Honnét vette?

Jó kérdés. Ugyanonnan, ahonnét az előző – minapi – rendszerben az utasításokat kapta. Mert hogy a szolgálattevők nem kis részben ugyanazok maradtak.

Csoóri írja levelében Kurta Miska karcolatsokra kapcsán: szépújságírásod... Mert szó, ami szó. Szó, mi.

PINCESZER

Hogyne: *Pincseszer – Boros úti beszélyfüzér*. A Széphalom Könyvműhelynek köszönhetően 2009-ből.

Ekkora sikert! Ha elhallgatják is, be csak fű alatt mutatják.

– Már az első oldalaktól berúgtam – köszöni Jókai bácsi (írja Annája).

Utána ha sört iszol az ebédhez, netán mert szomjas vagy, előtte: elvonási tünet, ugye, inni kell? Innod.

Innya, való, kő.

Másként hogy a csudába në.

Pincér, szer nélkül!

Tisztán.

...MEG AMIT AKARTOK

A II. – balatoni – pincseszeres kötet közreadásakor kérdeztek rá: mi a műfaja? Karcolat, karcolat.

S mit ad Isten, a szereplők adják össze az „Almádi Pincseszer” nyomdaköltségét! Almádi borlovagok.

– Almádinak mit nem köszönhetsz...

Valóban, mit nem.

A boros könyvünk folytatása *Pincseszer, meg amit akartok* címmel lát napvilágot, miután a helybeli borbarát körben híre megy, hogy készül a Sarusi-műhelyben a Pincseszer folytatása, és hogy abban van jó néhány környékbeli történet. Előállnak borlovag vállalkozó borbarát társaink azzal az ötlettel, hogy ha a kettőből kiemelem az Almádi-környéki, ne adj Isten balatoni karcolatokat és kötetbe szerkesztem őket, összedobják a kiadáshoz szükséges pénzt!

Így is lett. Ennek köszönhetjük.

– Második almádi könyved...

Ki tudhatja, lehet az még több is.

Erdélyi könyvbemutatódon – Kisiratoson! – jegyzi meg Ujj János (mindenes értelmiségi: ny. tanár, helytörténész, volt lapszerkesztő, egykori gimnáziumigazgató, nem régi könyvkereskedő): tudomása szerint én vagyok a második nemzedékem írói közül, aki Shakespeare-címmel játszik. A másik Esterházy (aki, emlékezete szerint, az Ahogy tetszik-vel játszik); mi pedig – és mondja angolul, mire játszik rá Miska szőlőhegyi karcolat-csokra: Vízkereszt, vagy amit akartok. Mert hogy a kettő ugyanaz: Vízkereszt, meg..., Vízkereszt, vagy...

Meg, vagy.

Alsóörsön pedig azt tudod meg: mellényúltál! Balaton-fölvidéki könyved címlapjára karcagi – Körmentitől kapott – Miska-kancsót varázstoltál, miközben oda veszprémi csutorás céh valamely mesterének a mestermunkája illene!

Mily igaz. Köszönöm! A következő Pincszer címlapjára bakonyi csutora kerül. (Vagy kiskunsági csikóbőrös kulacs.)

Az újságírás és irodalom közti, korszerűsége törekvő korunknak köszönhetően lerombolásra ítélt hidat mentők közé kerülvén kaphattam a Petőfi Sándor Sajtószabadság-díjat.

S valóban! A karcolat már nem akármilyen műfaj. Száz éve – meg még régebb óta – (míg szabad volt a sajtó, s nem kizárólag írástudatlan pénzeszsákok irányították) megszokott, az olvasóktól elvárt volt a napi és hetilapokban a jobb tollú újdondászoktól a karcolat. Mikszáth, Móricz, Krúdy és megannyi társuk próbálgatta e műfaj közzörűkővén élesíteni tollát, e műfajjal élve gazdagítani, finomítani írói eszköztárát. S utóbb is engedélyt kaptak néhányan e sajtóműfaj gyakorlására; nem sokan... A pártsajtó – sem a jobb, sem a bal, sem a mindkettőt bezsebelő pénzeszsáksajtó – el nem viseli.

Előre hát... mégis... az elmaradt... szabad sajtó iránt?... Meg sem állva...

Hogy fokozzam a bajt: a második pincszerei könyvem kiadásának a helyeként Pomerium-Balatonalmádit adtam meg. Hogy csóválják a fejüket a helybéliek! (A többiekről ne is beszéljünk.) Micsoda marhaság... Kompolthy Tivadar farsangi lapjának a szerzője 1889-ben lelt Almádi római nevére, ami mi más lenne: Pomerium – az itt letelepedet rómaiak fürdőhelye és gyümölcsös kertje... (Mert hogy az vala akortájt már Veszprémnek Almádi.)

Persze Kompolthyék nyilván csak szórakoztak. Nevettek egyet!

„Pomerium”...

Miközben a Balaton-fölvidék – Almádi határa is – római villagazdaságok százainak, ezreinek adott életteret. „Római út” a nevezete máig a Tó északi partját a hegyoldalban követő országútnak.

Pomerium – legalábbis. (Lassan regénybe kaphatsz...) (...Zarándfövenyestől Pomeriumig, meg vissza.)

NYELVKIAKADÁSBAN

Kurta Miska zárandi leveleskönyve után újabb gúnyirattal tetszettünk jelentkezni. Előbb havonta éveken át egy-egy kis karcolat (Szórul szóra címmel) a kaposvári folyóiratban, majd 2019-ben *Nyelvkiakadásban* címmel a Corvinka Könyvek sorában kaphatott helyet a fölös idegen szavak használatát számon kérő karcolatcsokréta. Mondván, előzetes a készülőben lévő janicsár-magyar tájszótárból!

Mi tagadás, valóban arra készülünk. Hogy ha nem ma, holnap még kevésbé.

Csernák Árpád a Búvópatakjában tisztelt meg a jegyzetek közlésével, magunk pedig az 50. darab után vettük olybá, ímé, megint egy kis kötetnyi írás! Épp a nekünk tetsző, kedvünkre való méretben, ha zsebre nem is, tarisznyába azért tehető súlycsoportba tagolhatóan.

Igen sokakat sérthet ez a kifakadás.

Minket miért nem, ha... ganédombban forgatják meg édösanyanyelvünket?

Aradvármegyei bemutatóján szalad ki a szádon: remélhetőleg most nem kell 100-150 évet várni arra, hogy kihulljanak nyelvünkéből a fölös idegen – manapság elsősorban ánglus – szavak. Mint Jókai esetében (pedig ő nem akármilyen nagy író!): a mai fiatal olvasók elsősorban – avagy: többek között – tán azért teszik le a könyveit, mert nem értik az általa használt tenger latin és német kifejezést... Mert hogy ezek zöme mára a magyar nyelv szótörténeti múzeumába került. (Csúnyábban – és igazságtalanul – fogalmazva: a szemétdombra.)

Érdemes messze elkerülni őket. Legalábbis hosszú távon... megéri.

Reméljük.

Hogy megéljük?

FALURAJZBAN

Horváth István Magyarózdi toronyalja című költői rajzában gyönyörködve jutott először eszembe a *kis iratosi falurajz*, melyet rajtam kívül más aligha írhat meg. Kovács Ferenc, aki – Aradról kijárva – néhány évig itt tanárkodott, a csanádi-aradi falu népköltészetét szedte egybe (Iratosi kertek alatt címmel); rám – kezdetben Veszprémből, utóbb Csabáról átjárva – a többi maradt.

Amit regénybe menthettem, megírtam a kelet-csanádi és aradi világról a Magyar Krisztusban, ami kimaradt, mert bele nem gyömöszölhettem, egyébbe kínálkozott és kívánczozott: úgy lehet mondani, írói falurajzba. Kevesebb – ha lehet, semmi -

költészet (mese sem), annál több tény s való Kisiratosról. Remélvén, hogy valamennyire azért írói mű – otthonirodalom – lesz.

Veszprémben a megyeházán főelőadóskodva kaptam rá 1976-ban a helynévgyűjtésre. Míg az én főladatom a műkedvelő művészeti mozgalom istápolása lett (s ez tartott egy esztendeig), a mellettem dolgozó fiatal nyelvészjelölt, Kemenes Ágnes épp akkor a

vármegye helynévgyűjtésének a szervezésével volt elfoglalva. Addig magyarázta, miért szép a helynév s gyűjtése, hogy a végén magam is nekiláttam – természetesen Kisiratos földrajzi neveinek az egybegereblyezéséhez. Apám emlékei alapján vágtam neki, s öregem ebben is jó útmutatóm volt; a falut járva, testvértől testvérhez betérve, egyre több könyvészeti s levéltári segédlettel terebélyesedett mind nagyobbra a helynévanyag – s úgy mellékesen a teljes gyűjtés.

Ha már lúd, legyen kövér: a regényhez összeszedett mindenféle aradi s csanádi – elsősorban természetesen iratosi – adat regényírás előtti folyamatos rendszerezése már újabb könyvet sejtetett. És ahogy komolyabbra fordult (elég adat gyűlt össze egy-egy részletkérdésről), nekiugorhattam befejezni előbb a falu helynév-, majd ragadványnévtárát, aztán sorban a helység jeles író-plébánosa, Hodács Ágoston és a település népköltészeti gyűjtője, Kovács Ferenc működését föltáró tudósítást, a Kárpát-medencében egyedül itt megőrzött, opletány nevű kártyajáték leírását, a személynevek táráat... S ha a jó Isten megengedi, több vastag kötetben adhatom egyszer elő, amit megtudtam Kisiratos népéről (néprajzáról, nyelvéről, múltjáról és mindennapjairól).

Mindig az motoszkált bennem: ha minden falu népének tudását leírná valaki, egy szó, egy történet, egyetlen tapasztalat sem veszne kárba! Egyébként döggivel...

...Lett belőle majdnem kétezer oldalas – soha be nem fejezhető – mű. (A pontot majd a kaszás teszi.)

Nyilvánvaló, hogy főműveim egyike. A meglehetősen terjedelmével nem nehéz... Hisz valóban súlyos munka. Ám egyben kézbe venni... hogy lehetne.

Fél évszázadig dolgoztam rajta? Dolgozom... tovább. Amíg lehet. Ahogy.

– Régi nóta!

Régi.

Írod, míg éled. Benned valami.

Hogy egyben valaha, teljesen, megjelenjék? Kötve hisszük.

Egyszer, persze.

A regényhez történeteket gyűjtve bukkantam érdekes népismereti, népköltési, néptörténeti, népnyelvi adatokra; amikor pedig ezekre is rákaptam, s a falurajz tanulmányaihoz is gyűjteni kezdtem, újabb, elbeszélésben hasznosítható történetekre bukkantam. Egyik a másikat erősítette; s lett.

Hajdú Mihály nélkül aligha; nélküle biztosan másképpen alakul. Hajdú – az ELTE tanára, orosházi származék nyelvész akadémikus – azonnal mellém állt. És segített, miközben abból haszna nem volt; nem érdekelt, hogy nem hivatásos nyelvész a szögedi nagytáj nyelvjárásának kisiratosi változatát kutató író; sorra kiadta a falurajz résztanulmányait (4 kötetet tanszéki kiadványként); mellesleg izgalmas tanulmányt írt aradi paraszt családregényem tájnyelviségéről; s további dologra ösztökélt.

Tanulságos volt: amikor a tájszógyűjtésem még csak 100 könyvoldalnnyit tett ki, hozzálátott az országos pályázat díjával elismert munka közreadásához. Erre ráment

pár év, így amikor végre nyomdába került, már 200 könyvdalt tett ki a szógyűjtés. Hogy most, tízegynéhány évvel később, már 700 oldalas könyvet ígér a gyűjtésem – amely így már valóban tájszótár. (Bálint Sándor kétkötetes szögedi szótára után nem könnyű tájszótárnak nevezni szógyűjtésünket.)

Prof. Dr. Hajdú még megírta az előszót a falurajz villanykönyvkiadásához, ám a napvilágra kerülését már nem érte meg. Úgyhogy várhatok a mind vaskosabb – és teljesebb – tájszótár megjelentetésére.

A nyelvi ismereteket illetően a mentorom lett ő. S írói pályámon is a segítségemre volt. Azzal, hogy erősített abban a hitben, hogy érdemes így írni. Néha, ha úgy hozza a sora, a nyelvjárásból – tájnyelveinkből – is áttemelni ezt-azt. Amit még elvisel a törtenet (és az olvasói gyűlem).

Biztatott... Tanácsot adott... Kiadta... Újra... Írt... a Magyar Krisztusról, nem akármit, és előszót a falurajzhoz.

Miközben...

Amikor nekiálltam a helynévtanulmány-íráshoz, azonnal eltértem a bevettől, a Hajdú által is gyakorolt szóhasználattól. Ugyanis a honi névtanosok módszeresen földrajzi névről beszéltek, én azonban a számomra kedvesebb (természetesebb, egyszerűbb, magyarosabb?) helynév mellett döntöttem. Ha jól emlékszem, az erdélyiek éltek inkább ezzel a megnevezéssel. És Hajdú Miska nem szólt rám, nem tette szóvá; hagyta, hogy a magam feje után menjek.

Hogy mit szólna a finnugor származást tagadó, több tudományt átfogó lázadáshoz, nem tudom. (A másokéhoz; mert magad... csak figyelsz.)

Apám és népes családja történeteiből, faluismeretéből (népismeretéből!) kiindulva Iratos földrajzi nevei, csúfnevei és becenevei, nyelvjárása, jelős személyiségei, a községgel s népével történtek, szokások után járva, majd a családok fényképei közt kutakodva valóban megismertem a helységet. (Illő is volt; Hajdú Mihály szerint kötelességem megtanulni édesapám eredeti tájanyelvét, Beke György pedig Kisiratos fogadott fiának tartott.../miközben mint fiának a fia, Kisiratos unokája lettem/.). A falut és határát, uccáit s dűlőit, házait meg lakosait, hagyományait és hiedelmeit, múltját-jelenét... Testvér, barát, ismerős és ismeretlen segítségével. Meg persze a könyvtárakban, levéltárakban megismerhető tudás hozzáadásával.

Nagy ritkán szembetaláltam magam a fajtámmal. Például a ragadványneveket gyűjtve elsőre hallgattam mentoromra, és kiírtam minden csúfolódó névnél a viselője teljes nevét is (majdhogynem utca, házszám megadásával, kiről van szó), azaz mindenkit be lehetett azonosítani. Mert hogy ez kell a teljes körű tudományos föltérképezéshez.

Úgy gondoltam, ha bánthatna is nem egy falubelit (ne adj Isten, rokont), hogy kiírom, mi az ő (általa sértőnek tartott) ragadványneve, a pesti egyetem kis példányszámú tanszéki kiadványához csak nem jut hozzá?! Mit ad Isten, a rendszerváltozás – szerencsére! – azzal járt, hogy Arad megyei, mi több, iratosi fiatalok is bejutottak az ELTÉ-re, s valamelyikük, fölfedezve ragadványnév-gyűjteményünket, hírért hozta

a cifrább csúfneveknek. S a szerző legnagyobb csodálkozására odahaza megesett, hogy ráolvasták: kiadta a testvéreit...

Puff neki, tudomány! Kellett ez neked, Miska. (Mármost Sarusi Kurtucz Misu...)

Emiatt igazítottam az új, villanykönyv változatban a csúfnévtár megfogalmazásain. Teljesen meg nem szüntethettem az azonosítási lehetőségeket, de, amennyire lehetett, visszafogtam azokat. A tudományosság kárára, a baráti, családi, jó szomszédi kapcsolatok hasznára.

Mert azért, már bocsánat, helybéli illetőségű – illetőségű? elkötelezettségű! – lévén mégis csak ez az előbbre valóbb. Hogy holnap is hazamehessek.

Szociográfia lenne? Nem hiszem. Annál több, kevesebb. Falurajz. Még hozzá íróé. Ráadásul... otthonirodalom (ahogy Erdélyben nevezik az effélet). Igen, mert apám családjának a fészke a mi Iratosunk. Hol majd' mindenki testvér, rokon, sógor, koma, szomszéd, barát... Szögrül, végrül az egész falu.

Kis írói falurajz. Kisiratosrul.

Hála lögyön az Öregistennek!

– Arra ne várj, hogy teljes legyen! Mert teljes sosem lesz – mondott valami hasonlót Hajdú tanár úr, amikor megjelentette tájszótáram első, kisdéd, sovány – első-sorban a valódi tájszavakra figyelő – változatát.

Elhárítva a védekezésemet, hogy még nem fejeztem be a gyűjtést. S magyarázva, miért kell közreadni már ezt az első próbálkozást, az első meritést. Mert a gyűjtést valóban sosem lehet befejezni, legföljebb abbahagyni. Félbe-szerbe. Ha üt az óra.

Ám addig!

Milyen igaza volt.

Hisz naponta előkerül... valami eddig rejtve maradt: érték. Amiről máshol nem tudnak, vagy nem úgy ismerik, netán csak megerősít valamit.

Helyi, persze. De ki meri arról bizonyosan állítani, hogy nem több annál?

A Hajdú-féle nem teszi.

Kár, hogy efféle emberrel azóta sem találkoztam.

Mit ad Isten, 2015-ben az aradiak villanykönyvként föltették a honlapjukra a falurajzomat. Hogy most vegyem észre, ennek nyomán a MEK is megtisztelt vele... Mire föl a mára 1500-ról 1800-ra növekedett oldalszámmal ijesztgető legújabb *Lönni vagy nem lönni* rövidesen a magunk honlapján lesz olvasható.

A Magyar Krisztus mellett a másik fő művem? Regény és írói falurajz?... (Igaz, majdnem ugyanarról.) (Nagyon másfelől nézvéen, nagyon másként – ám valóban, egy élet munkájával. S ugyanazzal a hittel.)